

Сопот, едно от старите български селища, по-старо от Карлово и Калофер, е основано през XIV в. Единственият писмен извор за неговата най-ранна история е Карловското вакъфнаме, чийто оригинален текст е изготвен в гр. Коня на арабски. През 1847 г. в Цариград е направен препис на документа и съответно заверен. Същият се съхранява в Градски исторически музей Карлово. Документът свидетелства, че в края на XIV в. в съседство с голямото село Шахин или Шушитче /с. Сушица/ съществува и с. Акче клиса /Бяла черква/.

Турското наименование Акче клиса или Акче клисе на Сопот е дала църквата "Света Богородица" - бялата черква, която се виждала отдалеч на възвишението "Трапето". Тя е построена още преди турските нашествия по българските земи. Опожарена и разрушена е през юли 1877 г. заедно с почти целия град. Върху нейните руини е вградена абсидата на олтаря ѝ.

Възрожденският поминък на града е свързан с реките Леевица и Манастирска, които извираят от Балкана. Буйната напролет "Леевица" има 5 живописни водопада, най-високият и красивият от които е "Скокът". Красивата река става страшна, когато се топят снеговете, приижда силно и влачи грамадни скални късове. Ето защо сопотненци са я нарекли "Мурла". Край манастира "Свети Спас" тече Манастирска река, която водоснабдява Сопот.

По течението на двете реки, е имало много чаркове и чаркови одаи - гайтанджийството става основния главен поминък на възрожденския Сопот. Тук процъфтяват над 30 занаята: вълнарство, предачество, тъкачество / тъкат се вълна, коноп, лен, памук, козина, коприна /, килимарство, абаджийство, терзийство, кожухарство, тепавичарство, воденичарство, добив на розово масло, бояджийство, басмаджийство, стъklarство, папукчийство, бакърджийство и др. Заслужено Сопот е наричан "Кючюк Манчестер" - /"Малък Манчестър"/ и "Герджик Сопот" - /"Хубав Сопот"/.

Във връзка с производството на розово масло в града е открита първата на Балканския полуостров "шишеджийница" или стъklarска фабрика. Изработваните стъклени съдове са "възчерни и не доста прозрачни", но са първите за времето си. Сопот е свързан с хайдушките подвизи на войводите Кара Иван, Добрил, Велю, Богдан, с делото на апостолите Васил Левски и Тодор Каблешков, със светлите имена на сопотненци - участници в двете български легии, в четите на Филип Тотю, на Панайот

Хитов, на Христо Ботев и в Българското опълчение.

Сопот е роден град на народния поет Иван Вазов, на изтъкнатата възрожденска учителка Неделя Петкова, на отец Кирил Слепов - един от видните дейци на Априлското въстание и съратник на Георги Бенковски, на народните будители и родолюбци Аверкий Петрович, отец Кирил Нектариев, Калист Л. Хамамджиев и цяла плеяда още. Тук са родени изтъкнатите генерали Георги Вазов и Владимир Вазов, световноизвестният народен лечител Иван Раев и др.

Сопот се слави със своите училища през Възраждането-килийни взаимни и класни - едни от първите в поробената България. За издигнатия в просветно културно отношение град, свидетелства и фактът, че за периода 1835-1875 г. той наброява 1803 души спомоществатели на възрожденска книжнина, 282 от които за черковна, останалите за светска. Няколко години в Сопот се списва и издава ръкописния хумористичен вестник "Остен".

През 1869 г. Апостолът Васил Левски основава в града таен революционен комитет. Сред съзаклятниците са: Ганчо Попниколов, Сребрьо Стойновски, Фратю Попов, дякон Богослов Макриев и др.

През 1870 г. в гр. Сопот е основано женско дружество "Постоянство" с председател Съба Вазова. През 1871 г. будни родолюбиви младежи основават сопотско читалище "Братство".

Активната подготовка на Априлското въстание в града е отразена във Вазовия роман "Под игото".

Сопот участва дейно и в Руско-турската освободителна война. Негова гордост са 57-те души опълченци, чиито имена и подвизи са вплетени в героичните битки за извоюване на свободата.

През юли 1877 г. в града избухва масово народно въстание. Сопотненци се бият за своята свобода три дни. Въоръженото въстание е дело на местния революционен комитет. Сопот е укрепен с две барикади - на изток към Карлово и на запад към с. Ахиево /Анево/. Отбраната на града устоява до 22 юли. Сопот е опожарен. Жителите му бягат към Балкана, някои са избити.

На 13 .I. 1878 год. сопотненци посрещат братята освободители начело с генерал Павел

Карцов... Святи за всеки българин са местата в Сопот, свързани с Вазовия роман "Под игото" и историческото минало.

Под бухлати чемшири и сянката на вити лозници във Вазовия двор сърцето тръпне при спомена за многолюдната челяд на чорбаджи Марко. Във възстановената и открита като музей на 6 юли 1935 год. от Н.Ц.В. Борис III родна къща на народния поет попадаме в обкръжението на Вазовите вечни герои от разказа "Хаджи Ахил" и повестта "Чичовци", пресъздадено в паноптикума "Бръснарницата на хаджи Ахил". Пленени сме от свежия народен хумор и възрожденски колорит, лъхащ от тях. Експозицията към паноптикума разказва за историята на Вазовия музей, за Вазовото творчество, създадено в Сопот, за взаимните връзки между народния поет и родния му град. Всяка стая от родния дом на патриарха на българската литература носи атмосферата на възрожденската епоха.

В откритата на 8 юли 1970 год. експозиционна зала към музея е отразен жизнения и творчески път на Иван Вазов.

Музеят на народния поет в Сопот е родолюбиво огнище, храм на българщината, съхранил ценни реликви, свързани с Иван Вазов и неговото семейство. В Девическия метох отекват още стъпките на синеокия Апостол Васил Левски, намирал тук винаги сигурно убежище. На мястото на църквата "Въведение Богородично" още през XV в. съществува параклис. Манастирът възниква през XVIIв. В южната килия на втория етаж е било килийното училище, в което е учила изтъкнатата възрожденска учителка Неделя Петкова. На първия етаж е килията на монахиня Христина и входът на скривалището, в което тази родолюбива българка укрива Левски. Тя е зверски убита от турците през 1877 год., когато е опожарен метоха. Оцелява вкопаната в земята църква и част от дясното крило на метоха с манастирската лозница, която е вече над 350 год.

В близост до Девическия метох е църквата "Свети Апостоли Петър и Павел", строена от брациговски майстори през 1846 год.

И очакваш да срещнеш в Девическото училище една миловидна девойка - Рада Госпожина, от чиито очи струи светлината на просвещението. Открито като взаимно девическо училище през 1851 г., прерастнало в класно през 1874 г., то съхранява духа на възрожденската епоха с пресъздадения интериор на класна стая, с експозицията на просветното дело в Сопот, с постоянната графична изложба "Вазовият Сопот" на Бинка Вазова - племенница на народния поет.

В историческия манастир "Свети Спас" сякаш още кънти звънът на камбаната, лята в Крайова от родолюбиви сопотненци през 1873 год. Белокаменната чешма в манастира с изсечения двуглав орел, стенописите в олтара на църквата "Възнесение Господне" със светци, избодени от турските щикове - всяко кътче тук е страница от историческото минало на града. Отдавна ги няма килийното училище и певческата школа, но в народната памет е жив споменът за Васил Левски, който на 7 декември 1858 г. тук

приема монашеско звание и името Игнатий.

Тихо е. Спряла е монотонната песен на кречеталото на Дядо Стояновата воденица, описана в романа "Под игото". Но витае духът на вечните Вазови герои - Бойчо Огнянов, дякон Викентий, отец Йеротей, Мунчо...

